

AFETE DUYARLI TOPLUM

Afet Risklerinin Azaltılması ve Toplumsal Direncin Arttırılmasına Yönelik

Türk Kızılayı Yaklaşımı

*Dr. Mehmet GÜLLÜO LU, Ankara
Doktor, Türk Kızılayı Genel Müdürü, Ankara
mehmet.gulluoglu@kizilay.org.tr*

ÖZET: “Ça da Afet Yönetimi”, afetlerin önlenmesi ve olası zararların azaltılabilmesi için, afete yol açabilecek tehlike ve risklerin iyi bilinmesi ve bu tehlike ve riskleri olay olmadan önce engelleyecek veya zararlarını en düşük düzeyde tutacak önlemlerin, en akılcı yol ve yöntemlerle alınmasını gerektiren topyekûn bir mücadeledir. Bu mücadele içerisinde, en sade vatandaştan en yetkili makamlara kadar herkese görev ve sorumluluk dümektedir. Afet riskinin azaltılması ve 2015 sonrası afete duyarlı bir toplum oluşturmaya yönelik; ileriye dönük, eylem ve sonuç odaklı, toplumsal tehlikelere karşı dirençli ve her artışta kendini toparlayabilen bir toplum yaratma süreci önem arz etmektedir. Türk Kızılayı da, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği içerisinde, kazanılan tecrübeleri dikkate alınarak toplumda afetlere yönelik direnç oluşturmak ve bu direncin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla; halkın geneline yönelik; ABCD Temel Afet E itim Programı, Yapısal Olmayan Tehlikelerin Azaltılması (YOTA) E itim Programı, Toplum Afet Gönüllüsü (TAG) E itim Programı; toplum liderlerine yönelik Toplum Liderlerini Tez ve Katılandırma Projesi Afet Zararlarını Azaltma Programı; ilköğretim öğrencileri ve öğretmenlerine yönelik Kızılay ile Güvenli Yaşam Öreniyorum e itim ve bilinçlendirme programlarını hayata geçirmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Afet yönetimi, afet zararları, zarar azaltma, YOTA, TAG, TLT

1.AFET ZARAR AZALTIMI

Bilindiği üzere; afet, etkilerini minimize edebilmek için birçok kurum ve kuruluşun koordineli bir biçimde görev almasını gerektiren fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar meydana getiren, normal yaşamı ve insan aktivitelerini durduran veya kesintiye uğratan, toplumları veya insan topluluklarını etkileyen doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylara denilmektedir. Her çeşit afetle başa çıkabilme olgusu da; kısaca ‘Afet Risk Yönetimi’ ve ‘Afet Zarar Azaltma’ kavramlarını içeren ve meydana gelecek olası hasarları asgariye indirmeyi amaçlayan bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

Afetleri tamamen önlemek mümkün olmadığından yapılması gereken; afet öncesi süreci en iyi şekilde değerlendirip, afetlere meydana gelmeden önce olabildiğince hazırlıklı olmaktır. Afetler olmadan önceki süreç ne kadar iyi değerlendirilirse, oluşan afetin etkilerinden o oranda korunulmuş olur. Afet Zarar Azaltımı (Disaster Risk Reduction-DRR) konusunda gerekli ve uygulanabilir planlarını hazırlayan, güncellemelerini yapan, bu planlardan edinilen kazanımları etkin şekilde uygulayabilen toplumlar, afet kaynaklı zararlara karşı direnci en yüksek toplumlardır.

Afet öncesi hazırlık ve zarar azaltma kapsamında yapılacak faaliyetler kısaca;

- Meydana gelebilecek olaylardan toplumun en az zararla ve fiziksel kayıplarla kurtulabilmesi için gereken teknik, idari ve yasal tüm önlemleri olay vuku bulmadan önce almak,
- Afet zararlarının azaltılması çalı malarının kalkınmanın her a amasına dâhil etmek; böylelikle mevcut riskin artmasını önlemek ve sürdürülebilir bir kalkınma sa lamak,
- Toplumun her kesiminin olayların etkilerinden en az zararla kurtulabilmesi için gerekli bilgilerle donatılmasını sa layacak e itim programları uygulamak ve toplumda bir zarar azaltma kültürü olu turmak olarak özetlenebilir.

Afet öncesi süreçte yapılacak hazırlık çalı malarında en önemli faaliyet geni katımlı zarar azaltımı ve organize afet müdahalesi konusundaki e itimler ve tatbikatlardır. Afete hazırlık çalı malarının temelinde e itim programları yer almaktadır. E itimli insan gücüne sahip olmadan, do al veya insan kaynaklı afetlerle mücadele için mevcut fiziki kapasiteleri etkin bir ekilde kullanabilmek mümkün de ildir. Büyük harcamalarla olu turulan altyapı tesisleri ve teknolojik sistemlerin, afetleri önleme ve zararlarını azaltma bakımından fayda sa layabilmesi, ancak e itimli i gücüne ve afet bilinci yüksek toplumun mevcudiyetine ba lıdır. Afet bilincini geli tirebilmi ve bu kültürü olu turabilmi toplumların afetlerle ba a çıkabilme yetenekleri, olu turamayanlara kıyasla çok daha yüksektir. Bu bilincin geli mesi gerek toplumu olu turan bireyler gerekse toplumla direkt ya da dolaylı olarak ili kili tüm kurum/kurulu ların afetlerle ilgili olarak do ru bilgilerle aydınlatılması ve özgün programlarla e itilmesiyle gerçekleşir.

Genel olarak afet e itimleri, maruz buldukları tehlikelerden kaynaklanan riskler hakkında halkın bilinç düzeyini arttırmayı, bilgilendirme yoluyla toplumda afetlerden korunma kültürü olu turmayı, davranı sal geli im ve sürdürülebilirli i amaçlar. Ayrıca afete müdahale döneminde yapılacak çalı malara yönelik arama-kurtarma, ilkyardım, afet tıbbi, psikolojik destek, gönüllü hizmetler gibi e itimlerle afet sahasında görev alacak uygun nitelikli ki iler e itilir. Afet öncesi dönemde zarar azaltma çalı malarını yürüteceklere ise yine bu amaca yönelik özgün e itimler verilmektedir.

2.TÜRK KIZILAYI AFET R SK AZALTMA E T M FAAL YETLER

1999 depremleri ile ba layıp günümüze kadar uzanan süreçte, ulusal afet yönetiminde büyük adımlar atılmı , afet zararlarının azaltılması da sistem içerisinde önemli bir kavram olarak yerini almı tır. Türk Kızılayı da, afet zararlarının azaltılması ve toplumsal direncin artırılmasına yönelik;

- 1- ABCD Temel Afet E itim Programı,
- 2- Yapısal Olmayan Tehlikelerin Azaltılması (YOTA) E itim Programı,
- 3- Toplum Afet Gönüllüsü (TAG) E itim Programı,
- 4- Toplum Liderlerini Te kilatlandırma Projesi Afet Zararlarını Azaltma Programı,
- 5- Kızılay ile Güvenli Ya amı Ö reniyorum e itimleri ile birlikte toplumun her kesiminde afete kar ı farkındalık ve direnç yaratmayı amaçlamı tır.

Keza, Türk Kızılayı toplumsal direncin; tehlikelere maruz kalınması halinde daha hızlı bir iyile me becerisine sahip olunması demek oldu unun farkındadır. Etkili bir afet risk yönetimi sürdürülebilir geli meye de katkı

sa lar. Fakat, afet risk yönetiminin sürdürülebilir olması için öncelikli olarak topluma iyi anlatılması, toplum tarafından benimsenmesi ve sahiplenilmesi gerekmektedir. Özellikle erken ya larda verilecek afete kar ı direnç e itimleri toplumun gelecekte daha sa lam temeller üzerinde durmasını sa layacaktır. Bilindi i üzere, Türkiye’de afetler sıkça ya anmakta ve afet sonrası müdahale faaliyetleri kapsamında harcanan mali kaynak çok ciddi rakamlara ula maktadır. Afet Risklerinin Azaltılması için Sendai Çerçevesinde de (2015-2030) yer aldı ı üzere; “Afetlerin bir sonucu olarak, 700 binin üzerinde ki i hayatını kaybetmi , 1.4 milyon üzerinde insan yaralanmı ve yakla ık 23 milyon insan da evsiz kalmı tır.”

Türk Kızılayının uzun yıllardır yürüttü ü e itim programları ile afet zararlarının azaltılması yönünde ulusal düzeyde sa ladı ı katkı a a ıda özetlenmi tir.

2.1 Temel Afet E itim Programı (ABCD)

Bu e itimle; her bir bireyin deprem ba ta olmak üzere içinde bulundu u di er risk ve tehlikelere kar ı farkındalı nı arttırmak, her bir bireye maruz kaldı ı tehlikeyi nasıl azaltabilece ini ö retmek, afete hazırlık konusunda bireyleri adım atmaları için cesaretlendirmek amaçlanmı tır. Söz konusu e itimin an itibariyle toplam faydalanıcı sayısı 33.253 ki idir.

2.2Yapısal Olmayan Tehlikelerin Azaltılması Programı (YOTA)

Bu programın amaçları arasında; yapıların ta ıyıcı sistemine ait olmayan unsurların, sarsıntı sırasında uçarak, kayarak ve dü erek yaralanmalara, can kayıplarına ve ekonomik kayıplara neden olmasını önlemek en ba ta gelmektedir. Bir deprem sırasında, yapısal olmayan bazı elemanlar, zarar görebilir ya da insanlar için tehlike yaratabilir. Yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek tehlikeler ve risklerin belirlenme usulleri ve belirlenen bu tehlike ve risklerin nasıl bertaraf edilece i hakkında kamuoyunda bilinç olu turmak, konuyla ilgili tüm profesyonellere ve teknisyenlere, tehlike azaltma ve sabitlemenin nasıl yapılabilce i konusunda bilgi aktarmak ve toplumda yaygınla masına katkıda bulunmak bu programın ana faaliyetleri arasında sayılabilir.

Bu programda yapısal olmayan maddelerden kaynaklanan tehlikelere kar ı farkındalık yaratmak asıl amaç oldu u için çok büyük çabalar harcamadan küçük adımlarla potansiyel tehlikeleri azaltmak toplumun afetlere kar ı direncini önemli ölçüde arttıracaktır.

2.3Toplum Afet Gönüllüleri Programı

nsanları do al afetlere kar ı hazırlıklı hale getirmek, güvenli bir çevrede ya ama bilincini geli tirmek, mahalleler bazında ve kurulu larda yerel hazırlıkları etkinle tirerek, toplumsal dayanı mayı arttırmak ve ilgili kamu kurum ve kurulu ları ile vatandaş ı birli ini geli tirerek koordinasyonu sa lamak amacı ile toplum afet gönüllüleri projesi geli tirilmi tir. Bu programın gerçekte tirilmesinde afet öncesinde bulundu u mahallede gerekli çalı maları yapacak, depremin hemen sonrasında ise görevlilere ve profesyonel ekiplere yardım edecek, kötü niyetli ki ileri ve davranı ları önleyecek, zarar göreni ve ihtiyaç sahibini do ru tespit edecek, toplumun dayanı ma gücünü, moralini yükseltecek, dı arıdan yardıma gelen insanlara yol gösterecek, mahallede ya amın ola an ekilde sürmesine katkı sa layacak gönüllü vatandaş lara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu program genel ilke olarak afet hazırlıklarının ba lama noktasının hane halkı oldu u varsayımından yola çıkmı tır.

Afetler konusunda; mahallede oturanların, kurulu larda çalı anların afetle birlikte ya ama bilincinin yükseltilmesi gerekti ini savunur ve toplum afet gönüllüsünün belirlenmesinde, konuya ilgi duyan, sözü dinlenen veya konu ile ilgili teknik bilgisi olanların bulunmasına dikkat eder. nstanların mahallesinde, soka nda, evinde, i yerinde, ailesi veya i arkada larıyla beraber, afete kar ı bilinçli ve hazırlıklı olmasını önemli görür. Toplum afet gönüllülerinin içinde cinsiyet, ya ve meslek konularında çe itlili e ve kolayca bir araya gelecek ekilde yapılanmaya dikkat eder.

Toplum Afet Gönüllüleri Programı afetler ile ilgili kamu kurum ve kurulu larıyla i birli i ve beraber çalı ma kültürünü geli tirir ve kurulu lardaki toplum afet gönüllülerinin, mahalledeki çalı malarda da yer almasını, katkı sa lamasını önemli bir konu olarak de erlendirir. Sorunları ve ihtiyaçları yerinde tespit etme ve birlikte arama-çözme bilinç ve dü ünncesinin peki tirilmesi vasıtası ile toplumsal dayanı mayı artırır.

Toplum afet gönüllüsü afetlere yönelik yapılacak çalı maya kendi iste iyle katılan ki iyi ifade eder. Bu ki ileri mahallede veya i yerinde olmasına göre mahalle afet gönüllüsü, kurulu afet gönüllüsü olarak da tanımlamak mümkün olabilir.

2.4 ‘Türk Kızılayı ile Güvenli Hayatı Ö reniyorum’ Projesi

Türk Kızılayı tarafından hazırlanan ve ilkö retim ça ndaki çocuklara tehlikelerden korunmayı ‘Güvenli Ya amı Ö reniyorum’ sloganıyla ö retmeyi amaçlayan kitap, okullarımıza da ıtılmış tır. Bu kitaba Kızılay’ın internet sayfasından da eri mek mümkündür. Türk Kızılayı ile Güvenli Hayatı Ö reniyorum Projesi ile ö rencilerin, ailelerin, ö retmenlerin afet, afete hazırlık, güvenlik, sosyal sorumluluk ve gönüllülük konularındaki farkındalıklarını arttırmak amaçlanmıştır.

2012 yılında Projeye ait hazırlanan kitap ve takvim Türkiye genelindeki ilkokullarda, 470.000 sınıfa asılmış tır. Toplam faydalanıcı sayısı 850.575 ö renci ve 49.475 ö retmen olarak belirlenmiştir.

2.5 Toplum Liderlerini Te kilatlandırma Projesi Afet Zararlarını Azaltma Programı

Bo aziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Ara tırma Enstitüsü ile birlikte yaptığımız çalı malar sonucunda edindi imiz tecrübelerle 2006 yılında “Toplum Liderlerini Te kilatlandırma Projesi Afet Zararlarını Azaltma Programı” geli tirilmiştir. Bu kapsamda toplumda yetki ve statü sahibi bireylerin mensubu oldu u kurumlar belirlenmi ve i birli i protokolleri imzalanmıştır.

- 1- Ba bakanlık Diyanet leri Ba kanlı ı (2007)
- 2- Milli E itim Bakanlı ı (2008)
- 3- İ i leri Bakanlı ı (2009)
- 4- Ba bakanlık Afet ve Acil Durum Ba kanlı ı (2010)
- 5- İ i leri Bakanlı ı Emniyet Genel Müdürlü ü (2010)

Program ile; olası afet zararlarını azaltmak için toplum liderleri (ö retmen, din görevlisi, muhtar ve toplum destekli polisler) aracılı ıyla toplumda afetlere kar ı hazırlıklı olmak ve zarar azaltma kültürünü olu turmak,

sosyal sorumluluk bilincini arttırmak, kurumlararası i birli ini geli tirmek, toplum katılımını ve gönüllülü ü özendirmek amaçlanmı tır.

Program kapsamında 68 ilde yapılan valilik makamı ziyaretleri ve mülki idare amirleri toplantıları ile 1.873 yöneticiye ula ılmı ve yeti tirilen e iticiler sayesinde 66.351 toplum liderine e itim verilmi tir.

3.SONUÇ VE ÖNER LER

Bütün dünyada oldu u gibi Türkiye’de de afet yönetiminde acil durum (kriz) yönetiminden afet zararlarının azaltılmasına yönelik çalı maların yer aldı ı risk yönetimine geçilmesinin gereklili i üzerine ortak görü hâkim olmu tur.

Ülkemizde do al ve insan kaynaklı büyük afetlerin zararlarının önceden yapılacak planlama ve e itim çalı maları ile azaltılmasından ziyade, acil durumlar ortaya çıktıktan sonra uygulanacak müdahale ve iyile tirmeye yönelik uygulamalar a ırlıktadır. Bir ba ka deyi le afet yönetiminde geli mi ÷lkelerdeki gibi risk yönetimi çalı malarına önem verilmesi gerekmektedir.

Afet e itimleri, toplumda afet bilincinin geli mesi ve afet kültürünün toplumda yerle mesi için afet öncesinde gerçekleştirilen hazırlık faaliyetleri içerisinde en önemli hazırlık ve zarar azaltma faaliyeti olarak göze çarpmaktadır.

Afet zararlarının azaltılması yönünde ulusal düzeyde atılması gereken öncelikli adımlara il ikin Türk Kızılayının önerileri u ekildedir;

- 1- Afet zararlarının azaltılmasına yönelik toplumda farkındalık yaratmak ve daha dirençli bir toplum olu turmak amacıyla bu alanda çalı malar yürüten payda ların rol ve sorumluluklarını tanımlayacak yasal düzenlemeler yapılması,
- 2- Türk Kızılayının ve zarar azaltma konusunda faaliyet gösteren Sivil Toplum Kurulu larının toplumun afet konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacıyla Milli E itim Bakanlığı nca yürütülen halk e itimi programlarına dâhil edilmesi,
- 3- Afet zararlarının azaltılmasına ili kin üniversiteler veya ilgili kurum ve kurulu larının teknik deste i ile standart e itim modüllerinin olu turulması ve e iticiler yeti tirilmesi,
- 4- E itim programlarının özellikle zarar görebilir (vulnerable) gruplar ba ta olmak üzere afetlerden orantısız ekilde etkilenen insanların zarar görebilirliklerinin, cinsiyet, ya , engellilik seviyesi ve kültürel perspektifleri dikkate alınarak olu turulması,
- 5- Afet riski azaltma politika ve önlemlerinin uygulanabildi i etkin ve sürdürülebilir bir uluslararası i birli inin sa lanması ve farklı ÷lkelerde yürütülen ba arılı risk azaltma uygulamalarının Türkiye’de de hayata geçirilmesi,
- 6- Türkiye afet yönetimi sisteminde yer alan tüm ilgili hizmet gruplarında (barınma, beslenme, arama kurtarma, psikososyal vb.) afet riski azaltma stratejisi, politikaları, planları, kanun ve yönetmeliklerinin

geliştirilmesi ve uygulanması için tüm düzeylerde uygun finans ve lojistik destek kapsayan gerekli kaynakların tahsis edilmesi,

- 7- Etkin medya kullanımı ile yerel, ulusal ve bölgesel seviyelerde kamu farkındalığının artırılması yönünde iletişim politikaları benimsenmesi gerekliliğidir.

Türk Kızılayı olarak toplumda afet bilincinin oluşturulması ve bu bilincin ilköğretim çağındaki çocuklardan başlanarak toplumun her kademesine yaygınlaştırılması gerekliliğinin konu ile ilgili tüm paydaşlar tarafından benimsenmesinin elzem olduğunu inanıyoruz. Türk Kızılayı geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de söz konusu bilincinin oluşturma ve yaygınlaştırma faaliyetleri için her türlü çabayı sarf etmeye devam edecektir.

4.FOTO RAFLAR

a. Güvenli Hayatı Öğreniyorum Etkinliği

b. Güvenli Hayatı Öğreniyorum Etkinliği

c. Toplum Liderleri Teşkilatlandırma Projesi

KAYNAKLAR

Sendai Framework for disaster Risk Reduction 2015-2030. United Nations, 1-36.

Kadıo lu, M., Gürkaynak, . ve Boydak, A. H. (2004). Güvenli Ya amı Ö reniyorum, Türk Kızılayı Derne i, Türkiye.